

הרה"ק ר' משה אבד"ק סלאוויטא (כי הוא נפטר בשנת ת"ר), והרה"ק ר' משה הי' בנו השני של הרה"ק מוהר"פ מקארעץ, והוא הי' המייסד של בית הדפוס המפורסם בקדושת הדפוס.

ז.

יהי' היאך שיהי' לא באתי לחלוק. ולו יהא "כתשובת העורך" אבל רציתי לקבוע כמה נקודות - א. שאצלינו שריר וקיים שאימרא זו נשנית לראשונה בבית מדרשו של הרה"ק מהר"פ זצ"ל. ב. מה שכותב בשולי מכתבי "תשובת העורך" - במחכ"ת אין זה תשובה לגוף הענין, אלא הגדרה המתאימה הוא "הערת" העורך.

ג. ואדאיתנן להכי שעצה זו נתקבלה ונתפרסם בבית מדרשו של צדיקים של כמה דורות, בודאי ראוי ונכון שמדפיסי ס' תהלים (אלה שמלקטים בראש הספר ענינים במעלת אמירת תהלים) שידיפסו אף גם זאת. ופליאה בעיני, שעד היום לא ראיתי בשום דפוס שיביא זאת. רק כמובא לעיל מתיקון ליל שבועות שנדפס בסלאוויטא, שאחר משנה תורה יאמר תהלים בלי הפסק וכו'.

והנני מסיים בברכה, ובתפלה לנורא עלילה, שתהא השנה הזאת שנת ברכה והצלחה, ועיקר העיקרים שיתגלה כבוד שמים ויכירו וידעו הכל כי לה' המלוכה ומושל, ונזכה לראות בישועת ישראל ושמחתו כא"נ הטהורה ול"ג ידידו המצפה לישועת ה' כהרף עין.

בן ציון ה"ק יאקאבאוויטש

* * *

לידידי רמ"מ ויזניצר הי"ו
שלום רב!

בקובץ שלישי של "נחלת צבי" (עמ' קלה) מסתמך הכותב הנכבד על דברים האמורים בס' 'מקור ברוך' (אפשטיין) "בשם הגה"ק בעל צמח צדק מלובאביטש" שכאילו לימד ח"ו זכות על התנגדות הגר"א לחסידות.

ורציתי להביא לידיעת הרבים כי אין להסתמך אפילו על דברים המובאים אצלו מפי כתבם (עד שבודקים במקור גופו) וכל-שכן שאין להסתמך על דברים שמביא מפי השמועה.

וראה אשר האריך ב'תורה שלימה' (כרך כ"ו עמ' רפו, רצ, רחצ, כרך כ"ז עמ' ריד).

ובמקו"א כבר הצבעתי על אחד מסילופיו בדבר הנוגע להלכה, והוא: בספרו 'תורה תמימה' (דברים

ד.

אשר על כן, היותר וכ"ק חו"ז הגזצ"ל מביא בספרו "אהלי צדיקים" סיפורים, כאשר מרי נפש באו לשפוך מרירות לבם לפני קדושת זקנו הרה"ק מהר"פ זצ"ל, והוא ציוה להם לומר כל תהלים בלי הפסק. ומביא עצה זו רק בשם זקנו הק', על כן מקובל במשפחת שפירא שעצה זו מקורו טהור בבית מדרשו של הרה"ק מהר"פ מקארעץ זצ"ל.

ה.

והן נכון שעצה זו מובא גם משמי' דשאר צדיקא. כגון בספה"ק תשואות חן (להרה"ק רבי גדלי' מליניץ זצ"ל) פ' ויגש מביא זאת משמי' דהרה"ק רבי ר' זוסיא זצ"ל מהאניפאלא. ובספה"ק עטרת צבי (להרה"ק מזידיטשויב זצ"ל) כותב בפ' ויחי - "קבלתי מרבתי" וכו' ועיי"ש.

אבל כל זה אינו סותר את מה שכתבנו לעיל. כי כמעט בודאות ניתן להיאמר שאחרי שנתפרסם עצתו אמונה של הרה"ק מהר"פ מקארעץ, השתמשו בזה צדיקי הדור ז"ע. והן נכון שהרה"ק בעל תשואות חן קבל זאת מהרבי ר' זוסיא זצ"ל, ועל כן מביאו בשמו. אבל הרבי ר' זוסיא זצ"ל הי' יכול לשמוע זאת מהרה"ק ר' פנחס. וכן מה שכ' בספה"ק עט"צ "קבלתי מרבתי" - ורבתי קבלוהו מהמקור, דהיינו הרבי ר' פנחס זצ"ל.

והי' כי ישאלך ומה נפק"מ בכל זה. הרי העיקר שנתקבל בכל היכלות הקודש. אבל ידוע מה שכ' בספה"ק תולדות יעקב יוסף פ' צו, וזל"ק: - עוד יש לומר כי שמעתי ממורי כל העולם ניוון בשביל חנינא בני (ר"ל בשבי"ל) שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם ועיי"ש. - ועיי' בסה"ק אהבת דוד (להגאווה"ק חיד"א זצ"ל) שהוא מבאר ענין זו בדרך פנימי, ועל ידי ביאורו יומתק להבין מה שהשיב אריה"ק להרב"י "אתה פתחת את הצינור" - כי מי שפותח את הצינור הוא מעלה יותר גדולה. (עיי' בהערותי על הס' מקור חיים, בדרושים לפסת, עמ' רפ"ג-רפ"ד).

ו.

ומה שמביא "בתשובת העורך" שבס' רשפי אש מביאו משמי' דהרה"ק רי"מ מזלאטשאו זצ"ל, גם זה אינו סתירה לכל האמור. כי זה ברור שבעולם נתפרסם אימרא זו משמי' דהרה"ק מהר"פ מקארעץ יותר מוקדם. כי הס' רשפי אש נדפס לראשונה רק בשנת תרכ"ט. ולעומת זה, ראיתי בתיקון ליל שבועות שנדפס בסלאוויטא בשנת תקפ"ז לפ"ק, כבר שם נדפס לומר תהלים בכוונה בלי הפסק וכו'. והנה הס' תיקון ליל שבועות שנדפס עוד בחיי

של אדמו"ר האמצעי בן הרב, לכן בכל פעם מתייחס הצ"צ בסיפורים אלו אל אדמו"ר כאל "חותני זקני" במקום "זקני"... וזאת בשעה שהמקור"ב מספר עד כמה היה אדמו"ר יקר לצ"צ והיה מרבה להזכירו באזני אביו ולהשתעשע בדברי תורתו... שיטתו של המקור"ב היא לשים דברים מוזרים בפי הצ"צ (ואחרים) כדי שיוכל לבנות עליהם את הערותיו הארוכות והמלומדות ולעבור מענין לענין. כגון (בעמ' תרמב) שהיתה באמתחתו הערה ארוכה על המקור לכנות את הגדולים בשם 'ארי' ו'הארז בלבנון', ולא מצא דרך לשלב אלא כי את אדמו"ר הצ"צ היו מכנים (מי?) 'הארי שכתורת המקובלים' ו'הארז בלבנון'...

למעשה משתמש המקור"ב באדמו"ר הצ"צ כדי להעביר דרכו את כל השקפותיו של המקור"ב עצמו, כי מאחר ושיחותיהם של הצ"צ ואביו של המקור"ב נסבו על כל הדברים שבעולם, מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר בקיר, הרי שאין לך נושא שאין המקור"ב יכול לשים בפיו של הצ"צ. והמקור"ב שהיה לץ מתלוצץ, ורצה להעביר לקוראיו גם דברי התלוצצות על הצדיקים ועל החסידים, כיצד יעשה זאת? אין לך דבר פשוט מזה, נתן את הדברים בפיו של הצ"צ שסיפרם באריכות ובפרטי פרטים (בתוספת הסתייגות של צער וכאב), והכל כשר וישר! וכך הצליח המקור"ב לשלב בספרו בצורה "מתוחכמת" דברי לעג וקלס על מרן הבעש"ט נ"ע, על הרה"ק רלוי"צ מבארדיטשוב ועל הרה"ק ר"נ מבראסלב – דבר שלא היה מצליח לעשותו בצורה גלויה וישירה. (אגב, הוא מביא בשם הצ"צ כי מהר"נ מבראסלב כתב בספרו "כי בהושענא רבה מצוה לרכוב ולאחוז הושענא ביד, לקיים מש"נ מרכבותיך ישועה" (עמ' תרכה), ובכך תולה הוא את דברי הליצנות הבאים בהמשך.

אולם ראה בס' המדות למוהר"ן (פרק דרך אות ו') ובמ"מ מהרב מטשעהרין, ותראה כי גם זה אחד מסילופיו של המקור"ב. וכך גם דברי הבזיונות ל"אחד מגדולי החסידים" (המכוון כמובן לכלל הצדיקים והחסידים) שהמקור"ב מספרם מפי הצ"צ (בעמ' 1624), אע"פ שגם נער קטן יבחין בהדבקה המאולצת שבה השתמש המקור"ב במקרה זה בכדי לספר לקוראיו את הסיפור סרה-הטעם הזה.

המקור"ב נותן בפי הצ"צ גם דברים בגנותו של הנודע-ביהודה וספרו, וכל זאת למען יוכל בעקבות כך לכתוב את הפרק הארוך "אש בחשבון" בדבר מחלוקת החסידים והמתנגדים. וכבר הוכחה שקרוותם של הדברים הללו בס' דור-דעה (גאוני הדור) עמ' עז מדברים מוסמכים שכתב לו האבד"ק

י"א אות מח) כתב בזה"ל, והנה ראינו להעתיק כאן בסוף הענין מספר עתיק יומין יקר המציאות הנקרא מעין גנים (שו"ת) ומחברו רבי שמואל ב"ר אלחנן יעקב הרקוולטי (וויניציאה שי"ג) מה שכתב אל אשה חכמה אחת בנדון היתר ת"ת לנשים, וז"ל בהמשך הדברים, ומאמר חכמינו כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות אולי נאמר כשהאב מלמדה בקטנותה... אמנם הנשים אשר נדב לבן אותנה לקרבה אל המלאכה מלאכת ה' מצד בחירתן בטוב במה שהוא טוב, הן הנה תעלינה בהר ה' תשכונה במקום קדשו כי נשי מופת המה, ועל חכמי דורן... לחזק ידיהן... עשי והצליחי ומן השמים יסייעוך. עכ"ל. ולא נודע לנו מי הוא המחבר הנכבד הזה שעמד לחדש דין מחודש זה בסברא בעלמא. עכ"ל ה'תורה תמימה' (והובאו דבריו גם בספרי המלקטים בדיני נשים).

ואתה תחזה (א) הספר 'מעין גנים' אינו ספר 'שו"ת' כפי שבעל התו"ת קורא עליו, אלא ספר מליצות הערוך בצורת חליפת-מכתבים (בדוגמת ה'איגרונים' הידועים דמיתקרו 'בריוונשטעלער'), והמכתב הנוכחי הוא בקבוצת מכתבי החשק! (צנור חמישי מכתב י'). (ב) אין זה מכתב שכתב המחבר אל אשה חכמה אחת, אלא מכתב דמיוני שאיש אינו חתום עליו, ככל המכתבים שבסוג ספרים זה בכלל וב'מעין גנים' בפרט. (ג) כאן כותב בעל התו"ת ש"לא נודע לנו מי הוא המחבר הנכבד הזה", אולם בספרו 'מקור ברוך' (עמ' 1964 הע' א') רואים אנו כי יודע הוא היטב את אשר כתבו על בעל ה'מעין גנים' שהי' רק מדקדק ולא תורני ורבני! (אף כי דעתו שלו נוטה להוכיח כי הוא היה בעל תלמוד מצויין). יש לציין כי הקטע שנעתק בתו"ת הנ"ל נעתק גם במקור-ברוך שם בסגנון זהה כמעט לחלוטין, אולם שניהם רחוקים מלהיות ציטוט מדויק מלשונו של ה'מעין גנים'. והגדיל לעשות במקור-ברוך שם שהביא את התיבות "מכתב מהמחבר אל אשה חכמה אחת" כאילו הן ציטוט מהמקור, בה בשעה שאין הן אלא תוספת כנ"ל. ועתה אוכיח כמה מהדברים אינם מדויקים האמורים ב'מקור ברוך' בקשר לאדמו"ר ה'צמח צדק' מליובאוויטש, ובטוחני שיודעי-דבר יוכלו למצוא כהנה וכהנה גם בפרקים האחרים.

המקור"ב בנוי על "צטוטים" של עמודים שלמים מדברי הצ"צ, והמחבר יודע בדיוק היכן הרים הצ"צ את קולו ברגש, באילו מלים נסערה רוחו, מתי קם באמצע דבריו ולחץ את ידו של אביו בחום – הכל גלוי וידוע לפניו. אך היות ונעלמה מידיעתו העובדה הפשוטה שהצ"צ היה נכדו (בן בתו) של אדמו"ר הזקן בעל-התניא, וידע רק שהוא היה חתנו